

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

**НАДЛЕЖНОСТИ ПРЕДСЕДНИКА РЕПУБЛИКЕ У
КОМАНДОВАЊУ ВОЈСКОМ СРБИЈЕ**

ДИПЛОМСКИ РАД

МЕНТОР:

Др Зоран Драгишић
редовни професор

КАНДИДАТ:

Александра Радосављевић

Београд, 2020. године

САДРЖАЈ

1. УВОД.....	1
2. УЛОГА ПРЕДСЕДНИКА РЕПУБЛИКЕ У СИСТЕМУ ОДБРАНЕ.....	2
3. ВОЈСКА СРБИЈЕ – РУКОВОЂЕЊЕ И КОМАНДОВАЊЕ	6
3.1. Професионализација Војске Србије	7
3.2. Демократска и цивилна контрола Војске Србије.....	8
3.3. Појмовно одређење руковођења	8
3.4. Функција командовања	10
3.5. Нивои руковођења и командовања Војском Србије.....	11
3.6. Принципи руковођења и командовања Војском Србије	12
4. ПРЕДСЕДНИК РЕПУБЛИКЕ КАО ВРХОВНИ КОМАНДАНТ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ	13
4.1. Употреба Војске Србије	15
4.2. Развој Војске Србије	16
4.3. Мирнодопска и ратна организација Војске Србије	18
4.4. Изградња функционалне и оперативне способности Војске Србије	20
4.5. Начелник Генералштаба Војске Србије	21
4.6. Официри Војске Србије	21
4.7. Мобилизација Војске Србије.....	22
4.8. Командовање Војском Југославије	24
5. ЗАКЉУЧАК.....	26
6. ЛИТЕРАТУРА.....	27

1. Увод

Војска представља оружану силу и као таква кључни је елемент система одбране сваке државе. Задаци који су поверени свакој војсци последњих су деценија претрпели корените промене – војске су, поред основног задатка, а то је најчешће одбрана територије од различитих облика оружаног угрожавања, почеле да се суочавају с бројним невојним претњама безбедности које савремено доба само по себи намеће.

То диктира да војска мора бити добро организована, а систем командовања и руковођења јасно утврђен. Потреба за јасно дефинисаним системом командовања постоји још од давнина, а чвршћа хијерархија у командовању јавила се у средњем веку, најпре у Византији. Војна моћ била је концентрисана у рукама апсолутистичког монарха, који је могао своја овлашћења пренети на неког од потчињених. Развојем оружаних снага па и самог друштва, с променом политичког система долази и до промена у командовању војском. У демократским државама, врховни командант најчешће је шеф државе.

Командовање и руковођење Војском Србије правно је регулисано и подељено између председника Републике, начелника Генералштаба и министра одбране, који спроводе командовање на стратегијском нивоу. У раду ће бити предочене надлежности председника Републике у целокупном систему одбране, с посебним освртом на надлежности председника као врховног команданта Војске Србије. Такође, биће извршено поређење надлежности председника Републике у командовању Војском Србије и Војском Југославије, кроз компарацију уставом, као највишим правним актом, поверених надлежности.

2. Улога председника Републике у систему одбране

Систем одбране Републике Србије, Законом о одбрани (2018) дефинисан је као део система националне безбедности који представља јединствену, нормативно, структурно и функционално уређену целину, чији је циљ заштита суверености, независности, територијалне целовитости и безбедности Републике Србије од свих облика спољњег и унутрашњег угрожавања у миру, ванредном стању и рату, што се може посматрати као систем одбране у ужем смилу. У ширем смислу, систем одбране представља део система националне безбедности Републике Србије кога чине органи законодавне и извршне власти, Војска Србије, цивилна одбрана и други субјекти од значаја за одбрану (Роквић, 2017: 251).

Слика 1: Систем одбране у оквиру система националне безбедности

Извор: Кршљанин, Д.В., Каровић, С.М. (2015). Систем одбране у ванредним ситуацијама.

Војно дело, 4. стр. 142-171

Систем одбране, као један сложени систем, може се класификовати на различите начине. Најпре, систем одбране има институционалну и функционалну компоненту. Институционалну компоненту чине:

- Народна скупштина
- Председник Републике
- Министарство одбране
- Војска Србије
- Други субјекти од значаја.

Функционална компонента система одбране односи се на одбрану државе, као основни задатак система одбране и заштиту одбрамбених интереса, што се спроводи кроз различите активности и мере.

Затим, подела система одбране може се извршити на управљачке и извршне органе. У управљачке органе убрајају се органи извршне и законодавне власти, односно председник Републике, Влада Републике Србије и Народна скупштина. Извршни део, у структури система одбране, чине: Министарство спољних послова, Министарство одбране, Министарство унутрашњих послова, Министарство правде, Министарство финансија и безбедносно-обавештајни систем, као што је представљено на слици 2 (Кршљанин & Каровић, 2015 : 147).

Слика 2: Структура система одбране Републике Србије

Извор: Кршљанин, Д.В., Каровић, С.М. (2015). Систем одбране у ванредним ситуацијама.

Војно дело, 4. стр. 142-171.

Као што је већ речено, председник Републике, заједно са Народном скупштином и Владом Србије чини управљачки део система одбране. С обзиром на то да је систем одбране подсистем система националне безбедности, самим тим надлежности председника Републике проширене су на целокупан систем националне безбедности, а његова улога, као институционалне компоненте овог система, од великог је значаја.

Уставом, као највишим правним актом (2006), регулисано је како се председник бира на непосредним изборима, тајним гласањем. Изборе за председника Републике расписује председник Народне скупштине (члан 114), док мандат председника траје 5 година, а почиње да тече од дана полагања заклетве пред Народном скупштином. Мандат председника може престати у неколико случајева: уколико истекне време на које је одабран, оставком или разрешењем (члан 116).

Председник Републике ужива имунитет као народни посланик, о чему одлучује Народна скупштина гласањем (члан 119). Такође, остала питања, попут обезбеђења председника, јавности рада, као и бројна друга питања регулисана су Законом о председнику Републике (2007).

Иако председник Републике не одлучује о проглашењу ратног или ванредног стања, у његовој је надлежности да, заједно са Владом, може поднети Народној скупштини предлог за проглашење ратног или ванредног стања. Међутим, када Народна скупштина није у могућности да се састане, одлуку о проглашењу ратног или ванредног стања заједно доносе председник Републике, председник Народне скупштине и председник Владе, под истим условима као и Народна скупштина.

Затим, председник Републике на предлог министра одбране усваја Доктрину Војске Србије, у којој су дефинисана „опредељења о војној делатности, организовању, припремама, употреби и обезбеђењу Војске Србије у миру, ванредном и ратном стању“ (Закон о одбрани, члан 4). Такође, председник Републике даје сагласност на нацрт осталих стратегијско – доктринарних докумената, као и на нацрте основних докумената из планирања развоја.

Председник Републике председава Саветом за националну безбедност. Ово саветодавно тело формирано је 2007. године одлуком Владе и бави се питањима из

области одбране, унутрашњих послова и рада служби безбедности, те предлаже надлежним државним органима мере за унапређење националне безбедности. Остали чланови Савета, поред председника Републике су: председник Владе; министар одбране; министар унутрашњих послова; министар правде; начелник Генералштаба Војске Србије и директори служби безбедности. Председник Републике потписује закључке и друге акте и може на своју иницијативу или на иницијативу члана Савета, позвати на седнице Савета руководиоце других државних органа и институција и друга лица која нису чланови Савета (Закон о основама уређења служби безбедности Републике Србије, члан 9).

Председник Републике поставља и разрешава директоре Војнообавештајне и Војнобезбедносне агенције, ресорних служби Министарства одбране, на предлог министра одбране, уколико се ради о професионалном војном лицу. Они се, као и њихови заменици, постављају на период од 5 година (Закон о Војнобезбедносној агенцији и Војнообавештајној агенцији, члан 37).

За послове из области одбране, председник Републике образује војни кабинет. Своја овлашћења у области одбране може пренети на министра одбране, осим одлучивања о употреби Војске Србије, одлучивања о постављању, унапређивању и разрешењу официра која су у надлежности председника Републике на основу закона и овлашћења за доношење стратегијско-доктринарних и планских докумената чије је доношење у законској надлежности председника Републике (Закон о одбрани, члан 11).

Председник Републике указује на одређена питања и проблеме из домена националне безбедности, покреће њихово решавање и доноси акте из своје надлежности. Председник Републике командује Војском Србије у складу с Уставом и законом.

3. Војска Србије – руковођење и командовање

Војска Србије је кључан субјекат одбране и представља организовану оружану снагу која брани Републику Србију од оружаног угрожавања споља и извршава друге мисије и задатке у складу са Уставом, законом и принципима међународног права. Званично је формирана 2006. године, али има дугу традицију.

Први правни акт који се бавио питањима везаним за војску је Душанов законик из 1349. године, али тек усвајањем првог устава Кнежевине Србије 1835. године почиње период уставноправног регулисања положаја војске у Србији. (Роквић, 2017: 266). Први војни закон усвојен је 1839. године, којим је уведена гарнизонска војска којој је било поверено чување граница и безбедности у земљи.

Према Стратегији националне безбедности Републике Србије (2019) Војска Србије представља „основну снагу система одбране” и као организован и потпуно усклађен систем оспособљена је за извршавање сложених мисија и ради њихове реализације законом утврђених задатака. Основна мисија Војске Србије дефинисана Уставом јесте одбрана земље од оружаног угрожавања споља, али она остварује и друге мисије и задатке. Основна стратегијска, доктринарна документа, као и законска регулатива, дефинишу три мисије Војске Србије, а свака од њих се реализује извршавањем одређених задатака. Као што је већ речено, прва мисија Војске Србије јесте одбрана од оружаног угрожавања споља, а реализује се следећим задацима: 1) одвраћањем од оружаног угрожавања; 2) одбраном територије; 3) одбраном ваздушног простора.

Друга мисија представља учешће у изградњи и очувању мира кроз два задатка. Први јесте учешће у међународној војној сарадњи, који се реализује путем билатералне војне сарадње, сарадње Србије са НАТО-ом и учешћем у регионалним иницијативама. (Роквић, 2017: 269) Други задатак јесте учешће у мултинационалним операцијама, које представљају „активности које се предузимају у оквиру система колективне безбедности и система колективне одбране, у складу с међународним правом и потврђеним међународним уговорима“ (Закон о одбрани, члан 4).

Трећа мисија Војске Србије огледа се у подршци цивилним властима у супротстављању претњама безбедности. Она се реализује кроз: 1) помоћ у супротстављању унутрашњем угрожавању безбедности, тероризму, сепаратизму, организованом криминалу; 2) пружање помоћи у случају великих природних непогода, техничко-технолошких и других несрећа. Назива се још и цивилно-војном сарадњом (Роквић, 2017 : 273). Ради реализације треће мисије и задатака у оквиру ње, Војска изводи одређене операције, а то су: операција превентивног размештања снага, противтерористичка операција и противпобуњеничка операција, а по потреби може изводити и друге операције (Кековић и сар., 2011 : 230).

3.1. Професионализација Војске Србије

У циљу професионализације Војске Србије, Влада Србије донела је одлуку да обустави обавезу служења војног рока у нашој земљи. Одлука је усвојена 15. децембра 2010. године, те је од 2011. служење војног рока на добровољној основи. Професионализацији Војске Србије умногоме доприносе билатерална и мултилатерална војна сарадња, интензивирано учешће припадника војске и других снага одбране у мировним мисијама УН-а и операцијама Европске уније.

Потпуно професионализована Војска подразумева састав Војске који чине активни састав и резерва. Активни састав чине професионали официри, подофицири и војници и цивилна лица, док резервни састав чини активна и пасивна резерва. Активна резерва се уводи са основном наменом јачања оперативних способности Војске, у складу са законом и на основу посебно утврђених норми и критеријума. Пасивну резерву чине лица која, у складу са уставним обавезама и законом, подлежу војној обавези и добровољно служење војног рока, засновано на закону (Форца, 2011:201).

Професионална Војска Србије захтева првенствено унапређивање и развој школовања, усавршавања и обуке. Ту се пре свега мисли на развој Универзитета одбране који школује стручан кадар у овој области. Затим, у циљу професионализације Војске

неопходно је направити искорак када је реч о наоружавању и војној опреми и изградити нове, као и одржавати постојеће капацитете за потребе Војске и Министарства одбране.

3.2. Демократска и цивилна контрола Војске Србије

Положај војске у једном друштву одређен је њеном подређеношћу државним органима, односно званичним цивилним властима. Та подређеност подразумева да цивилни органи одлучују о различитим питањима везано за оружане снаге. Војска је у свом раду једино одговорна држави, те су се развили различити механизми њене контроле. Демократска контрола може се дефинисати као „политичка контрола над војском од стране легитимно изабраних органа власти на демократским изборима“ (Јефтић и сар., 2014: 36).

Демократска и цивилна контрола Војске Србије обухвата: контролу употребе Војске Србије и њен развој, интерну и екстерну контролу трошкова за војне потребе, праћење стања и обавештавања јавности о стању припрема Војске Србије, обезбеђење слободног приступа информацијама од јавног значаја и утврђивање одговорности за обављање војних дужности у складу са законом (Ристић, 2008:160).

Председник Републике, на основу поверених надлежности у области одбране, учествује у демократској и цивилној контроли над Војском Србије, заједно са другим државним органима у систему одбране – Владом Србије и Народном Скупштинам. Затим, у демократској и цивилној контроли Војске Србије учествују и други државни органи, попут Заштитника грађана, у складу са својим надлежностима.

3.3. Појмовно одређење руковођења

Потреба за руковођењем и командовањем јавила се са оснивањем Војске Србије, а временом је долазило до промена у погледу надлежности државних органа када је реч о командовању. Систем командовања и руковођења обухвата снаге, средства и процедуре

које су неопходне како би се задаци испланирали, усмерили, те како би се на крају извршила контрола и евалуација извршавања додељених задатака у оквиру операција.

Руковођење подразумева непрекидан процес у који се укључени команданти са својим овлашћењима, подређени као и заједничке активности које су усмерене ка остварењу одређеног циља. Постојање руковођења у функцији је остварења циља – извршавања задатака. Руковођење, односно вођство, део је менаџмент процеса као једна од четири фазе менаџмента поред планирања, организовања и контроле. Вођство укључује: интерпретирање, обликовање, мобилизацију и инспирацију. Руковођење, према Николићу и сарадницима (2019) обухвата:

- Усмеравање и координацију, који се остварују расподелом задатака и решавањем евентуалних проблема који се могу јавити.
- Комуницирање подразумева успостављање односа између претпостављеног и потчињеног како би се размењивале информације различитог типа.

Међусобна размена информација између потчињених и претпостављених обухвата информисање претпостављеног о стању и проблемима, примање и давање наређења, обавештавање претпостављеног о резултатима и квалитету реализације задатака (Николић .и сар., 2019).

- Мотивацију односно подстицање људи различитим методама и средствима на активност како би организација остварила свој циљ.

Разматрајући професионалну мотивацију официра, Семјуел Хантингтон образлаже како официр није најамни радник који обавља одређене услуге за новац, већ наводи како је његова основна мотивација приврженост и љубав према свом позиву, као и осећај друштвене обавезе који му позив намеће, те га обавља за добробит друштва (2004: 17).

- Одлучивање руководиоца

Доношење одлуке, односно одлучивање, подразумева процес у којем појединац бира између више могућности које су му тренутно на располагању, како би се одлучио за ону која највише одговара тренутној ситуацији или проблему који доношењем одлука треба да реши.

Стил вођења подразумева начин на који се успоставља однос између надређеног и подређених чланова неке организације, а зависи од различитих фактора, попут: карактеристика вође, карактеристика подређених и ситуационих фактора (Драгишић & Радојевић, 2014: 142). Неки од стилова вођења који се срећу у литератури јесу: либерални, аутократски и демократски.

3.4. Функција командовања

Појам „командовање“ у ужем смислу подразумева издавање одређених наредби. У ширем значењу реч је о трајном и сложенем процесу непрекидног и узастопног издавања команди, којима се обликују, доносе, саопштавају и преносе одлуке о начину организовања, обучавања, опремања, употреби и дејствовању потчињених било колективних или појединачних извршилаца (Хацић, н.д.).

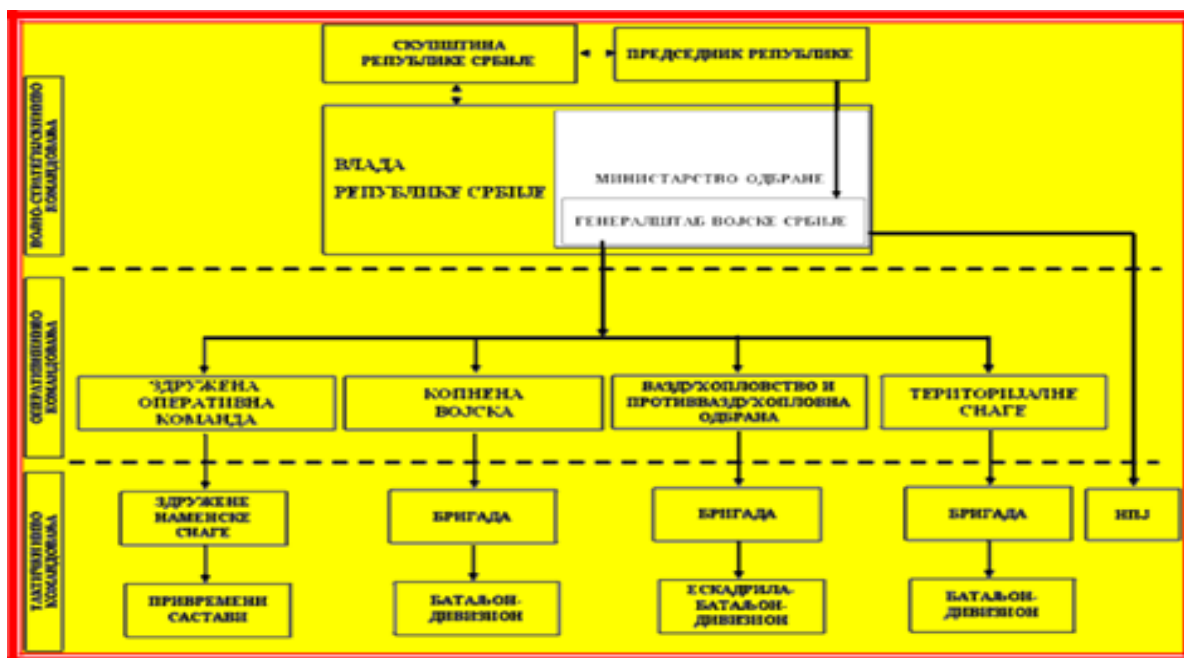
Дефиниција командовања коју су усвојиле земље чланице НАТО има 5 значења:

- 1) Овлашћење дато појединцу у оружаним снагама за усмеравање, координацију и контролу оружаних снага;
- 2) Наређење издато од команданта односно воља команданта изражена у сврху предузимања посебне акције;
- 3) Јединица, група јединица, организација или подручје под влашћу појединца;
- 4) Доминација подручјем или ситуацијом;
- 5) Вршење командовања. (Ђурић & Остојић, 2016:198).

Командовање представља централни формативни, организујући и функционални принцип сваке војске (Хацић, н.д.). То значи да свака војска, било да делује у рату или миру, функционише по принципу команде. Командовањем се осигурава да наредба правовремено стигне до потчињеног, који је извршава, преко ланца командовања.

3.5. Нивои руковођења и командовања Војском Србије

Систем руковођења и командовања Војском Србије организован је на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу. На стратегијском нивоу носиоци командовања и руковођења Војском Србије су: председник Републике, министар одбране и начелник Генералштаба Војске Србије. На оперативном нивоу носиоци командовања и руковођења су: команде видова, команда за обуку и друге оперативне команде, чија је организација прилагођена организацији Генералштаба Војске Србије. На тактичком нивоу носиоци командовања и руковођења су команде бригада и њима равних јединица (Ђурић & Остојић, 2016: 199).

Слика 3: Нивои командовања у Војсци Србије

Извор: Ђурић, Д. & Остојић, М. (2016). Утицај доктрине и концепата на командовање

Војском Србије. *Војно дело*, 68(5), стр. 192-208.

У државама са парламентарним режимом, подела надлежности у оквиру руковођења и командовања врши се између шефа државе, владе (односно министарства одбране) и војних професионалаца који у овом троуглу представљају Војску (Драгишић,

2011:109). Највиши војни професионалац јесте начелник Генералштаба, који представља везу између војске и цивилних структура – шефа државе и министра одбране.

3.6. Принципи руковођења и командовања Војском Србије

Руковођење и командовање Војском Србије заснива се на различитим принципима: једностарешинство, субординација, обавеза потчињавања наређењима претпостављеног, како би оно било ефикасно, те како би помирило различите захтеве који долазе од стране цивилних институција и оружаних снага.

Једностарешинство као принцип руковођења намеће једног командира који одговара за стање, оперативну способност и функционалну оспособљеност, употребу, правилно и тачно извршавање свих задатака, одлука и наређења претпостављених (Војни лексикон, 1981:200). Из приложеног се закључује како се начелом једностарешинства омогућава постојање једног одговорног лица које издаје наређења и које је одговорно за извршавање задатака и послова у области одбране.

Субординација је потчињеност групе или појединца вишем претпостављеном органу или старешини (Војни лексикон, 1981:594). Законом о Војсци Србије (2019) утврђено је да се унутрашњи односи у Војсци Србије заснивају на начелима субординације и једностарешинства (члан 12). Субординацијом остварује се хијерахијски систем командовања, где је потребно повиновати се наређењима надређеног лица-старешине. Затим, значајна начела командовања су: јединственост, непрекидност, ефикасност, тајност, еластичност и сигурност.

4. Председник Републике као врховни командант Војске Србије

У демократском поретку, врховни командат је легитимно изабран представник власти који је на највишем положају у ланцу командовања једном војском. Будући да је војска најважнији елемент одбране земље, цивилном команданту су проширене надлежности на целокупан систем одбране (Хацић, н.д.).

Овлашћења која ће врховни командат имати зависе од многих фактора. Првенствено, од политичке културе друштва и њене историје. Значајно је напоменути да ће овлашћења врховног команданта умногоме бити одређена уставом као највишим правним актом демократске земље. Овлашћења ће, врло често, бити наведена у уставу а додатно разматрана у другим правним актима, најчешће законима.

Упркос разликама међу демократским државама, могуће је утврдити начела на основу којих се одређују положај и надлежности врховног команданта у цивилном командовању оружаним снагама:

- уставна и системска расподела цивилних – командних, управљачких и контролних надлежности над војском између основних грана власти и у оквиру њих како би се отклонила могућност да војна моћ буде концентрисана у рукама једне личности или органа власти
- уставно и законско уређење састава и структуре цивилног ланца командовања, укључујући и војни ланац командовања
- уставно и законско ограничавање власти и моћи врховног команданта
- уставно и законско утврђивање надлежности, овлашћења и одговорности врховног команданта
- уставно и законско именовање носилаца, као и прописивање поступака, облика и средстава за демократску цивилну контролу и јавни надзор над војском и њеним цивилним наредбодавцем
- уставна и законска заштићеност људских права припадника војске, као и грађана онда када се нађу у њеном захвату (Хацић, н.д.).

Надлежности председника Републике утврђене су Уставом (2006), а додатно дефинисане законским актима из различитих области. Нормативним уређењем надлежности које председник има када је реч о командовању Војском Србије првенствено се бави Закон о Војсци Србије (2019). Председник Републике остварује функцију врховног командовања Војском са следећим надлежностима (Закон о Војсци Србије, члан 17) :

- 1) одлучује о употреби Војске Србије и командује Војском Србије у миру и рату;
- 2) утврђује основе развоја и опремања Војске Србије;
- 3) утврђује основе мирнодопске и ратне организације Војске Србије;
- 4) одређује родове и службе Војске Србије, на предлог министра одбране;
- 5) уређује систем командовања у Војсци Србије и прати спровођење система командовања;
- 6) усваја План употребе Војске Србије и наређује њену употребу;
- 7) доноси смернице за изградњу оперативне и функционалне способности Војске Србије, на предлог министра одбране;
- 8) поставља и разрешава начелника Генералштаба, уз мишљење министра одбране;
- 9) поставља, унапређује и разрешава официре на формацијска места за која је прописан чин генерала и одлучује о престанку њихове службе, на предлог министра одбране;
- 10) наређује спровођење мера приправности Војске Србије у случају ратног или ванредног стања;
- 11) наређује мобилизацију Војске Србије;
- 12) доноси основна правила и друга акта која се односе на употребу Војске Србије;
- 13) доноси Правило службе Војске Србије и друга правила којима се уређују унутрашњи ред и односи у вршењу војне службе;
- 14) обавља и друге послове командовања Војском Србије, у складу са законом.

4.1. Употреба Војске Србије

Прва надлежност која је поверена председнику Републике јесте одлучивање о употреби Војске Србије и командовање Војском Србије у миру и рату. Одлука о употреби војске доноси се на основу безбедносне ситуације у региону и свету, степена угрожености државе, расположивих ресурса одбране и просторних и временских услова.

Употреба Војске Србије обухвата мирнодопске активности, као и активности усмерене на планирање, организовање и припремање за оружану борбу, стога се употреба Војске Србије може условно поделити на њену употребу у миру и употребу у рату. Када је реч о употреби Војске Србије у миру, њене активности усмерене су на јачање способности одвраћања оружаног напада, односно вид припреме Војске Србије за ратне активности. Војска Србије може учествовати у борбеним, као и у неборбеним дејствима, када је подршка другим органима система одбране.

Употреба Војске Србије у условима ванредног стања регулише се законом, а усклађена је са Планом мобилизације Војске Србије, Планом употребе Војске Србије и одлукама председника Републике. У условима ванредног стања, Војска Србије може планирати, припремати и изводити борбене и неборбене операције (Употреба Војска Србије. У: *Војска Србије*. Преузето 10. августа 2020, са http://www.vs.rs/sr_cyr/o-vojsci/opste/upotreba-vojske-srbije).

Употреба Војске Србије за време ратног стања подразумева испуњење њене прве мисије, одбране од оружаног угрожавања споља. Прва мисија Војске Србије реализује се кроз 3 задатка: 1) одвраћањем од оружаног угрожавања; 2) одбраном територије; 3) одбраном ваздушног простора (Роквић, 2017: 268). Употреба Војске Србије у овим околностима обухвата планирање, припрему и извођење борбених и неборбених операција, самостално или у сарадњи с другим снагама система одбране или снагама пријатељских и партнерских држава, ради остварења постављеног циља.

Предуслови за остваривање циља операције су: правовремено и потпуно владање информацијама; утицај на непријатељеве процене, одлуке и морал; командовање у реалном времену; разбијање непријатељевог тежишта или уништавање главних снага; целисходан маневар снага; одржавање иницијативе; успешна комбинација нападних и

одбрамбених борбених дејстава и постизање кумулативних ефеката узастопним дејствима (Употреба Војска Србије. У: Војска Србије. Преузето 10. августа 2020, са http://www.vs.rs/sr_cyr/o-vojsci/opste/upotreba-vojske-srbije).

Када је реч о употреби Војске Србије ван граница земље, надлежности нису поверене председнику Републике, а ово питање регулисано је Законом о употреби Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама ван граница Републике Србије (2018). Овим законом регулисана су питања везана за организовање и припрему Војске Србије за ангажовање ван граница Републике Србије, затим права и обавезе надлежних органа, лица која се упућују у операције, начин финансирања ових активности и бројна друга питања.

Одлучујући о употреби Војске Србије, председник Републике мора доносити одлуке о ангажовању Војске Србије само у складу са њеним мисијама и задацима утврђеним Уставом као највишим правним актом, стратегијским документима, као и законима.

4.2. Развој Војске Србије

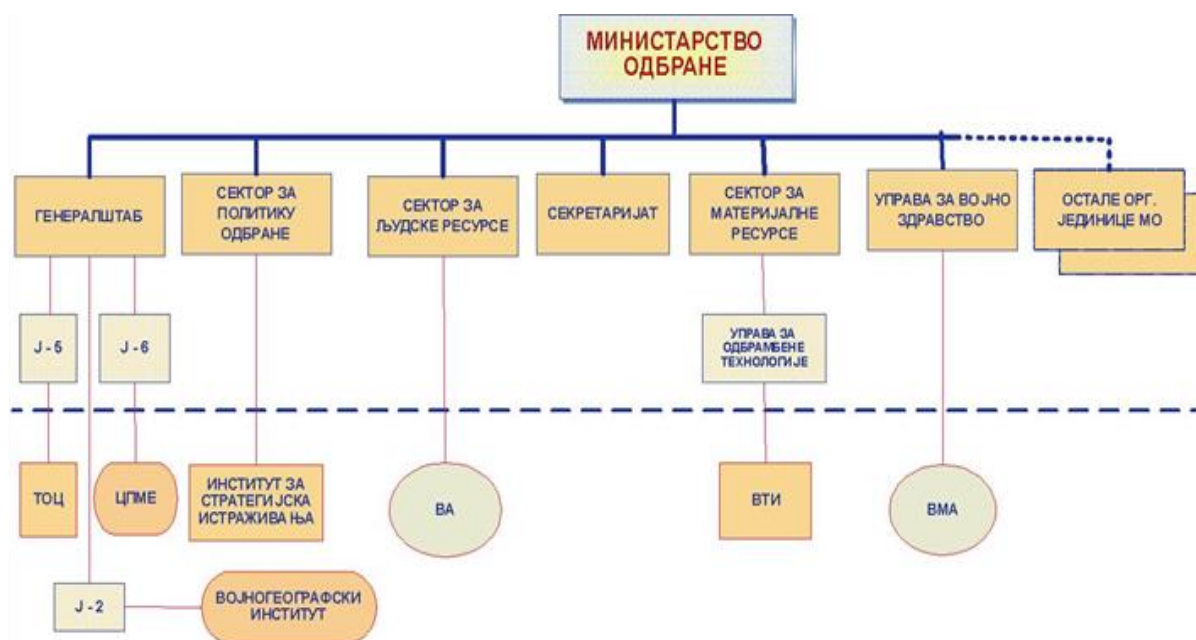
Значајна надлежност председника Републике јесте да он утврђује основе развоја и опремања Војске Србије. У Стратегији одбране (2019) наводи се како се развој система одбране заснива на „потребама и могућностима Републике Србије, а спроводи се на основу планова и програма развоја“. Војска Србије основна је снага и носилац војне одбране Републике Србије и као таква развијаће широк спектар способности за извођење различитих операција и задатака ради одговора на асиметричне и хибридне претње.

Научноистраживачка делатност од великог је значаја за целокупан систем одбране, па и Војску Србије, јер она доприноси њеном развоју. Применом нових технологија јача се целокупан систем одбране, доприноси се развоју наоружања, војне опреме, а све у циљу што ефикаснијег остваривања мисија и задатака Војске Србије.

Научноистраживачка делатност, као једна од веома важних функција у систему одбране Републике Србије је организован и системски рад војних научних установа и

високих војних школа на подстицању систематског стваралачког рада усмереног на стицање нових знања, идеја, иновација, развој технологија и њихову примену у области одбране (Бела књига одбране, 2010: 117).

С тим у вези, 2008. године формирано је стручно тело, Савет за научноистраживачку делатност у оквиру министарства одбране које разматра питања научноистраживачке делатности у оквиру овог ресорног министарства.

Слика 4: Организациона структура војних научних установа у Министарству одбране

Извор: Бела књига одбране Републике Србије, 2010: 118.

4.3. Мирнодопска и ратна организација Војске Србије

Следећа надлежност поверена председнику Републике као врховном команданту јесте утврђивање основе мирнодопске и ратне организације Војске Србије, из чега произилази да организација Војске Србије може бити мирнодопска и ратна. Начела организовања Војске Србије су, према Доктрини Војске Србије (2010) :

- ефективност и ефикасност војске;
- трокомпонентност састава - Војска Србије се попуњава професионалним припадницима, активном и пасивном резервом;
- трокомпонентност намене - организовање Војске Србије као снаге за реаговање, главне одбрамбене снаге и снаге ојачања;
- модуларност - подразумева формирање састава Војске Србије у складу са потребама за извршење конкретне мисије и задатка;
- еластичност представља својство које омогућава брзо прилагођавање новонасталим околностима;
- интероперабилност која подразумева способност ефикасног сарађивања како би се остварили одређени циљеви применом различитих стандарда приликом ангажовања Војске Србије;
- финансијска одрживост која подразумева да ће се Војска Србије организовати и ангажовати у складу с потребама и одбрамбеним могућностима Републике Србије.

Организација Војске Србије може се посматрати у функционалном и структурном смислу. Функционално – Војска Србије се организује на три нивоа: стратегијском, оперативном и тактичком у команде, јединице и установе. Команде се организују од Генералштаба Војске Србије до нивоа батаљона. Када је реч о јединицама Војске Србије, оне се организују од нивоа бригаде и јединица истог ранга до одељења, док се установе Војске Србије организују за различите задатке попут: образовања, истраживања и развоја, наоружања и војне опреме и др. (Доктрина Војске Србије, 2010).

Структурно, Војску Србије чине видови, родови и службе. Видови Војске Србије су Копнена Војска и Ратно ваздухопловство и противваздушна одбрана (Роквић, 2018: 274). Копнена Војска је вид Војске чија је организација прилагођена извођењу операција на

копну, као и унутрашњим пловним путевима. Основни задаци копнене Војске су (Роквић, 2017: 274) :

1. изградња оперативних и функционалних способности
2. одбрана територије
3. одвраћање од агресије копненим снагама
4. стварање услова за мобилизацију и Војске Србије и других снага система одбране
5. учешће у дејствима против терористичких и побуњеничких снага
6. учешће у мултинационалним операцијама и међународној војној сарадњи
7. подршка цивилним властима у супродствљању претњама безбедности.

Родови Војске Србије су њени делови који имају сродно наоружање и опрему, организацију, обуку и употребу, а изводе једно дејство у оквиру борбених операција. Ту се убрајају: пешадија, оклопне јединице, артиљерија, инжињерија, артиљеријско-ракетне јединице за противваздухопловна дејства, авијација, речне јединице и јединице за електронска дејства (Доктрина Војске Србије, 2010).

Службе Војске Србије имају специфичну опрему, организацију, обуку и употребу и деле се на опште и логистичке. Службе Војске Србије намењене су за остваривање обезбеђења, те као подршка командовању (Роквић, 2017: 275).

Слика 5: Организациона структура Војске Србије

Извор: Кршљанин, Д.В., Каровић, С.М. (2015). Систем одбране у ванредним ситуацијама.

Војно дело, 4, стр. 142-171

Следећа надлежност председника Републике јесте да одређује родове и службе на предлог министра одбране. На предлог начелника Генералштаба, министар одбране одређује врсте и специјалности родова и служби (Драгишић, 2011: 108).

Организација Војске Србије на овакав начин, односно њена подела на видове и родове а они на службе и специјалности представља технички стандард који се примењује готово у свим земљама света и одраз је техничко – технолошке развијености оружаних снага, па и целокупног друшва (Драгишић, 2011: 108). Формирање нових или укидање постојећих родова, служби или специјалности најчешће је у надлежности министра одбране.

4.4. Изградња функционалне и оперативне способности Војске Србије

Председник има значајну надлежност, а то је да он, као врховни командант, даје смернице за изградњу функционалне и оперативне способности Војске Србије. Важно је напоменути да председник реализује ову надлежност разматрајући мишљење министра одбране, чиме се реализује ефикасност његовог командовања.

Војска, на свим нивоима организовања, своје мисије и задатке остварује спровођењем различитих операција, за шта је од великог значаја развијање њене функционалне и оперативне способности, које су у корелацији са борбеним способностима и могућностима да се одговори на различите изазове, ризике и претње. Способности су у директној вези са ефикасношћу извршавања мисија и задатака.

„Оперативна способност је могућност Војске или њених делова за постизање жељених ефеката или оперативних резултата потребних ради испуњења мисија и задатака Војске“ (Ковач, 2009: 224). Из овога се закључује како је надлежност председника Републике да даје смернице за изградњу функционалне и оперативне способности оружаних снага веома широко одређена, али и значајна јер се захваљујући њој постављају основе за успешну реализацију мисија Војске Србије. Војска Србије мора мисије и задатке који су јој поверени стратегијским, доктринарним и законским документима извршавати у

складу са одређеним стандардима и у оптималном времену, што је у корелацији са њеном оперативном способношћу.

За разлику од њих, функционалне способности представљају могућности и капацитете Војске Србије са својим командама, јединицама и установама за извршавање задатака у складу с повереним надлежностима, а као такве одређене су бројним интерним и екстерним чиниоцима. Основни елементи функционалне способности су:

- способност управљања (командовања);
- способност коришћења информација;
- способност за обављање утврђених задатака, надлежности и послова
- стање ресурса у односу на формацију и систематизацију (Ковач, 2009: 236).

4.5. Начелник Генералштаба Војске Србије

Председник Републике поставља и разрешава начелника Генералштаба, уз мишљење министра одбране. Начелник Генералштаба има значајна овлашћења у командовању Војском Србије. За извршавање аката које доноси председник Републике, министар одбране и послова командовања Војском Србије, као и других послова утврђених законом, начелник Генералштаба доноси правила, наредбе, упутства, директиве, одлуке и наређења.

4.6. Официри Војске Србије

Председник Републике поставља, унапређује и разрешава официре на формацијска места за која је прописан чин генерала и одлучује о престанку њихове службе, на предлог министра одбране. Ради унапређивања официра и подофицира у виши чин сачињавају се листе кандидата који својим компетенцијама одговарају критеријумима које одређује

министар одбране. Ради обављања ових активности, председник Републике, заједно с начелником Генералштаба и министром одбране основати саветодавно тело.

Такође, председник Републике може, на предлог министра одбране, професионалном војном лицу за време обављања дужности у мултинационалним операцијама и другим активностима у иностранству одредити привремено виши чин за време обављања те дужности. За време њеног обављања, професионално војно лице остварује сва права чина који му је привремено одређен (Закон о Војсци Србије, члан 59). Председник Републике производи официре и резервне подофицире и решава о стањима у служби генерала.

4.7. Мобилизација Војске Србије

Значајно овлашћење које је председнику Републике дато јесте да он наређује мобилизацију Војске Србије. Нормативно, питање мобилизације уређено је Законом о Војсци Србије (2019), као и Законом о одбрани (2018). Мобилизација се спроводи на основу Плана мобилизације Војске Србије, који усваја председник Републике.

Мобилизацијом, као веома комплексном радњом, Војска Србије, као и целокупан систем одбране са својим јединицама и установама, прелазе из мирнодопског на ратну организацију. На тај начин мобилизација је дефинисана у члану 36 Закона о одбрани (2018), где је истакнуто како мобилизацијом Војска Србије „прелази у стање приправности и борбене готовости за извршење мисија и задатака“.

У случају проглашења ванредног стања, стања непосредне ратне опасности или ратног стања, мобилизацију наређује Председник Републике, односно војни старешина којег он овласти, ако је у питању делимична мобилизација ради провере борбене готовости (Драгишић, 2011: 114). Овде се уочава могућност која је председнику дата – он може делегирати нека од својих овлашћења, те одредити лице које ће наредити мобилизацију. Најчешћи разлог делегирања одређених овлашћења јесте ефикасније деловање, доношење квалитетнијих одлука, као и уштеда времена.

Према обиму, мобилизација може бити општа и делимична, чија су значења утврђена у члану 37 Закона о Војсци Србије (2019). Општа обухвата све, а делимична само део јединица, команди и установа Војске Србије, као и материјална средства неопходна за извршење мисија и задатака Војске Србије.

Мобилизација може бити саопштена на различите начине, а најчешће се то чини јавним оглашавањем или појединачним позивом. По правилу се општа мобилизација саопштава јавним оглашавањем, док се делимична мобилизација саопштава посебним позивима, односно давањем мобилизацијске узбуне јединицама, командама и установама Војске Србије које подлежу мобилизацији.

Мобилизација, поред мобилизације јединица, команди и установа Војске Србије, подразумева и мобилизацију материјално–техничких средстава из пописа, која се налазе у саставу физичких и правних лица, мобилизацију војних обвезника у резервном саставу, мобилизацију обвезника радне обавезе и доношење читавог низа прописа којима се уређује прелазак друштва из нормалног функционисања у ванредно стање (Драгишић, 2011: 115).

Важно је нагласити како је успешна мобилизација од великог значаја јер се њоме обезбеђује време за реаговање, те предузимање других радњи и поступака којима се држава брани од било ког вида угрожавања. Приликом спровођења мобилизације могу бити суспендована многа Уставом загарантована људска права и слободе, те је потребно подробно обрадити ово питање како не би било простора за било какву злоупотребу.

Председник Републике доноси Правило службе Војске Србије, као и друга правила којима се регулише употреба Војске Србије, као и унутрашњи односи приликом вршења војне службе.

Председнику Републике поверене су још неке надлежности везане за Војску Србије. Он на предлог министра одбране одређује називе јединица и установа Војске Србије које су организационо и функционално везане за Министарство одбране, а могу се назвати по значајним догађајима који симболишу војну вредност и традицију.

Затим, војна лица у обавези су да носе униформу, у складу с правилима службе. Председник Републике на предлог министра одбране уређује изглед униформе и ознаке чинова (Закон о Војсци Србије, члан 48).

Сваки припадник Војске Србије дисциплински је одговоран за повреду дужности из службе. Повреде дужности могу бити лакше, када је реч о дисциплинским грешкама, или теже, када се ради о дисциплинским преступима, а за утврђивање дисциплинске одговорности примењују се начела кривичног права. Председник Републике, на предлог министра одбране, правилом ближе уређује дисциплинску одговорност, дисциплински поступак, извршење дисциплинских санкција и трошкове настале током вођења дисциплинских поступака пред војним дисциплинским судовима, месну надлежност, организацију, састав и рад војних дисциплинских судова и војних дисциплинских тужилаца, с тим да одредбе правила морају бити у складу са одредбама Законика о кривичном поступку (Закон о Војсци Србије, члан 170). Такође, председник Републике може, на предлог начелника Генералштаба смањити, ублажити или опростити сваку дисциплинску санкцију у року од 6 месеци од дана правноснажности одлуке којом је изречена дисциплинска санкција (Закон о Војсци Србије, члан 168).

4.8. Командовање Војском Југославије

Још од стицања независности и међународног признања Србије у XIX веку, војска је имала велики углед у друштву, којој се приписивала захвалност за уздизање државе из ратног пепела. Заштита уставног поретка био је главни задатак поверен војсци, према Уставу Савезне Републике Југославије из 1992. године, као и свих југословенских устава, све до распада државе, без јасног дефинисања шта се под термином „уставни поредак“ подразумева. Изостављањем уставног поретка, као одредбе у Закону о Војсци Србије (2019), направљен је искорак у реформи система одбране чиме се спречава злоупотреба Војске Србије, односно њено коришћење за заштиту интереса владајуће политичке елите.

Социјалистичка Федеративна Република Југославија имала је двокомпонентне оружане снаге, сачињене од Југословенске народне армије и Територијалне одбране.

Уставом из 1974. године, Председник Републике био је врховни командант оружаних снага са следећим надлежностима: 1) руковођење и командовање оружаним снагама Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и утврђивање основе планова и припремних мера за одбрану земље; 2) утврђивање плана употребе оружаних снага Социјалистичке Федеративне Републике Југославије за случај рата и наређивање употребе оружаних снага у миру; 3) постављање, унапређивање и разрешавање генерала и адмирала, као и судија и судија-поротника војних судова и војних тужилаца (члан 342). Такође, у његовој надлежности налазило се: утврђивање постојања непосредне ратне опасности, наређивање опште и делимичне мобилизације, као и проглашење ратног стања уколико Скупштина и Председништво СФРЈ нису у могућности да се састану (члан 337). После смрти Јосипа Броза, ова овлашћења преузело је Председништво СФРЈ.

Председник Републике имао је уставним решењем велика овлашћења у командовању оружаним снагама и много шире надлежности у односу на оне које је имало Председништво СФРЈ, као извршни орган Скупштине СФРЈ. Међутим, Уставом Савезне Републике Југославије из 1992. године председник Републике имао је скромнија овлашћења у командовању оружаним снагама. Председник Републике командовао је Војском Југославије у рату и миру у складу са одлукама Врховног савета одбране, који су чинили председник Републике и председници република чланица (члан 135). Додатно, његове надлежности разрађене су Законом о Војсци Југославије (2005).

У командовању Војском Србије председник Републике је ограничен важећим уставним и законским решењима, док су надлежности председника Републике у командовању Војском Југославије биле омеђене одлукама Врховног савета одбране. Све одлуке које је председник доносио, морале су да буду у складу с одлукама овог тела. Одређене надлежности традиционално су поверене председнику Републике и уочавају се и у Закону о Војсци Југославије и у Закону о Војсци Србије попут: утврђивања основа организације, опремања и развоја војске; доношења различитих правила којим се регулише употреба војске и војна служба; утврђивања система командовања у војсци, те праћење његовог спровођења; одлучивања о употреби војске; одлучивања о мерама приправности и слично. Председник Републике Србије налази се на врху ланца командовања.

5. Закључак

Командовање и руковођење Војском Србије остварује се на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу, а надлежности су подељене између председника Републике, министра одбране и начелника Генералштаба, који врше командовање Војском Србије на стратегијском нивоу. Надлежности поверене председнику Републике Законом о Војсци Србије (2019) осигуравају да се доносе квалитетне одлуке, те се у потпуности остварује врховно командовање председника Републике, као највише позиционираног у цивилном ланцу командовања.

Председник Републике бројне одлуке доноси уз прибављено мишљење министра одбране попут: постављања и разрешавања начелника Генералштаба, као и официра на формацијска места за која је прописан чин генерала; одређивања родова и служби, чиме се остварује ефикасније командовање, одлуке се доносе брже и поштује се принцип бицефалне егzekутиве где је, поред председника Републике, присутна и Влада као други носилац извршне власти.

Уочава се и како председник Републике одређена овлашћења која су му поверена може пренети на министра одбране, али ту су изузете најзначајније надлежности попут: одлучивања о употреби Војске Србије, одлучивања о постављању, унапређивању и разрешењу официра, као и овлашћења за доношење стратегијско-доктринарних и планских докумената чије је доношење у законској надлежности председника Републике. Тиме се остварује и поштује принцип једностарешинства – постојање једног лица које се налази на највишем положају, те као такав командује и издаје наређења.

Традиционално, шеф државе има улогу врховног команданта. Иако су се, са новим уставима мењале надлежности поверене Председнику Републике као врховном команданту, он је одувек био значајна личност и неизоставна карика у ланцу командовања оружаним снагама.

6. Литература

1. Бела књига одбране (2010). Београд.
2. Војни лексикон (1981). *Војноиздавачки завод Београд*, стр.200-201.
3. Војска Србије. Преузето 10. августа 2020, са http://www.vs.rs/sr_lat/o-vojsci/opste/upotreba-vojske-srbije
4. Доктрина Војске Србије (2010). Београд.
5. Драгишић, З. (2011). *Систем националне безбедности Републике Србије*. Београд: Универзитет у Београду – Факултет безбедности.
6. Драгишић, З., Радојевић, К. (2014). *Безбедносни менаџмент*. Београд: Универзитет у Београду – Факултет безбедности.
7. Ђурић, М. & Остојић, М. (2016). Утицај доктрине и концепата на командовање Војском Србије. *Војно дело*, 68(5), стр. 192-208.
8. Закон о Војнобезбедносној агенцији и Војнообавештајној агенцији ("Сл. гласник РС", бр. 88/2009, 55/2012 - одлука УС и 17/2013).
9. Закон о Војсци Југославије ("Сл. лист СРЈ", бр. 43 од 27. маја 1994, 28/96, 44/99, 74/99, 3/02, 37/02, "Сл. листу СЦГ", бр. 7/05, 44/05).
10. Закон о Војсци Србије ("Сл. гласник РС", бр. 116/2007, 88/2009, 101/2010 - др. закон, 10/2015, 88/2015 - одлука УС, 36/2018 и 94/2019)
11. Закон о одбрани ("Сл. гласник РС", бр. 116/2007, 88/2009, 88/2009 - др. закон, 104/2009 - др. закон, 10/2015 и 36/2018).
12. Закон о основама уређења служби безбедности Републике Србије ("Сл. гласник РС", бр. 116/2007 и 72/2012).
13. Закон о председнику Републике ("Сл. гласник РС", бр. 111/2007).

14. Закон о употреби Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама ван граница Републике Србије ("Службени гласник РС", бр. 88 од 28. октобра 2009, 36 од 10. маја 2018.) .
15. Јефтић, З., Младеновић М. & Роквић В. (2014). *Основе цивилно – војних односа*. Београд: Универзитет у Београду – Факултет безбедности.
16. Кековић, З., Комазец, Н. & Милиновић, М. (2011). Улога Војске Србије у одговору на невојне претње. *Војно дело*, зима/2011, стр. 228-251.
17. Ковач, М. „Појам, елементи и чиниоци операцијских (оперативних) и функционалних способности “. *Војно дело*. 2009, стр. 217-247.
18. Кршљанин, Д.В., Каровић, С.М. (2015). Систем одбране у ванредним ситуацијама. *Војно дело*, 4. стр. 142-171
19. Николић, Д.Ж., Ковач, М., Митић, В.М. (2019). Менаџмент у одбрани – основне функције. *Војно дело*, 1, стр. 99-128.
20. Роквић, В. (2017). *Системи одбране*. Београд: Универзитет у Београду – Факултет безбедности.
21. Ристић, С., Мишовић, С., & Каркапић, Р. (2008). Демократска цивилна контрола војске са становишта државних институција. *Војно дело*, 4, 150-176.
22. Стратегија националне безбедности Републике Србије („Службени гласник РС“, број 94 од 27. децембра 2019).
23. Стратегија одбране („Службени гласник РС“, број 94 од 27. децембра 2019).
24. Устав Републике Србије (Службени гласник РС» бр. 98/2006).
25. Устав Савезне Републике Југославије ("Сл. лист СРЈ", бр. 1/92).
26. Устав Социјалистичке Федеративне Републике Југославије. Преузето 20. августа 2020, са <http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/04/Ustav-SFRJ-iz-1974.pdf>
27. Форца, Б. (2011). Стратешки менаџмент у систему одбране. *Војно дело*, 63(4), 196-220.

28. Хантингтон, С. П. (2004). *Војник и држава, теорија и политика цивилно- војних односа*. Београд: Центар за студије југоисточне Европе, Факултет политичких наука, Дипломатска академија, Прометеј.
29. Хацић, М. н.д. Цивилни ланац командовања. Преузето 22. августа 2020, са http://www.bezbednost.org/upload/document/civilni_lanac_komandovanja.pdf